

Motion till riksdagen 2025/26:2821

av **Nooshi Dadgostar m.fl. (V)**

Bostadspolitik, planering och byggande

1 Innehåll

1 Innehåll	1
Förslag till riksdagsbeslut	2
2 Inledning	6
3 Bostaden är en social rättighet	7
4 En social bostadspolitik	9
4.1 Nationell strategi för att säkerställa allas rätt till bostad	10
4.2 Nationell bostadsförsörjning	11
5 Renovera mer och bygg bort bostadsbristen	12
5.1 Inför ett stöd för byggande av hyresrätter	13
5.2 Inför ett stöd för byggande av studentbostäder	14
5.3 Ett statligt byggbolag	15
5.4 Statliga topplån	16
6 Investera i klimatomställningen	16
6.1 Klimatsäkra befintligt bestånd, renovera och energieffektivisera	17
6.2 Klimatsmart planering och nybyggnation	18
6.3 Fler flervåningshus i trä	19
6.4 Återbruk av byggmaterial	20
7 Balans mellan de olika upplåtelseformerna	20

7.1 Utred möjligheten att införa en låg avdragsgill moms på hyror	21
7.2 Avskaffandet av fastighetsavgiften på hyresfastigheter	22
7.3 Trappa ner ränteavdraget	23
7.4 Skatteavdrag för hyresgäster	23
7.5 LOU och skattefria underhållsavsättningar	24
8 ROT-avdraget	25
8.1 Från ett blått till ett grönt avdrag	25
9 Stärk planverktyget	27
9.1 Markpolitiken – ett viktigt kommunalt verktyg	28
10 Regionalt perspektiv i planeringen	29
11 Ökat byggande på landsbygden	30
11.1 Nedskrivningsreglerna	31
12 Återinför radonstödet	31
13 Hemlöshet – ovärdigt ett civiliserat samhälle	32
13.1 Den nationella hemlöshetsstrategin	33
13.2 Nationell kartläggning av hemlösheten	33
13.3 Ett tryggare samhälle för framtidens invånare	35
13.3.1 Inget barn ska vräkas	35
13.4 Bostad Först	36
13.5 Allmännyttan – en nyckelroll i kampen mot hemlöshet	37

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett nytt bostadspolitiskt mål och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta fram en nationell strategi för att säkerställa allas rätt till en bostad till en överkomlig kostnad och tillkännager detta för regeringen.

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta fram en nationell handlingsplan för bostadsförsörjningen en gång per mandatperiod, som även bör innehålla en redovisning av hur bostadsmarknaden under den senaste mandatperioden fungerat avseende vilka bostadsbehov som inte tillgodoses samt vilka åtgärder som planeras för att åtgärda dem, och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör införa en ny bostadsförsörjningslag, som omfattar både stat och kommun, i enlighet med Vänsterpartiets förslag och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en ny bostadsförsörjningslag ska innehålla uppföljbara krav som bidrar till en ökad social hållbarhet inom bostadsförsörjningen och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör införa krav på att kommuner i sina bostadsförsörjningsplaner vidtar aktiva åtgärder mot diskriminering på bostadsmarknaden, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör avsätta resurser för införandet av ett stöd för byggande av hyresrätter och samtidigt låta Boverket snabbutreda utformningen av detsamma med målsättningen att ha ett stöd för byggande av hyresrätter på plats under andra halvan av 2026 och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör avsätta resurser för införandet av ett stöd för byggande av studentbostäder och samtidigt låta Boverket snabbutreda utformningen av detsamma, med målsättningen att ha ett stöd för byggande av studentbostäder på plats under andra halvan av 2026, och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över hur ett statligt byggbolag med uppgift att bygga främst billiga hyresrätter kan upprättas och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör inrätta ett system med statliga topplån och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör införa ett energieffektiviseringsstöd för flerbostadshus med hyresrätt och tillkännager detta för regeringen.

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Boverket i uppdrag att utforma stöd för klimatsmart planering och nybyggnation och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör avsätta resurser för införandet av ett stöd för byggande av klimatsmarta flerbostadshus i trä med rimliga hyror och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur återbruket av byggmaterial kan öka och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med en åtgärdsplan och tidsplan för att genomföra en totalöversyn av regler och skatter enligt Vänsterpartiets förslag, i syfte att nå en mer jämlik balans mellan hyresrätt och bostadsrätt, och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen omgående ska göra om nuvarande rotavdrag till ett grönt rotavdrag i enlighet med Vänsterpartiets förslag och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avdraget ”Grön teknik” ska införlivas i ett nytt grönt rotavdrag och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett förslag till ändring i plan- och bygglagen som gör det möjligt att föreskriva en viss upplåtelseform i detaljplan och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett förslag till ändring i plan- och bygglagen som gör det möjligt att föreskriva en viss upplåtelseform i översiktsplaner och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen måste säkerställa att kommunerna tar sitt ansvar och har en mångfald av upplåtelseformer, bostadsstorlekar och boendekostnader i alla delar av sin kommun och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett förslag till ändring i plan- och bygglagen som gör det möjligt att ställa krav på energieffektivitet i detaljplan och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en ny förköpslag bör införas i syfte att förbättra kommunernas möjligheter att planera för och bygga fler bostäder och tillkännager detta för regeringen.

23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om regional fysisk planering och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen, i syfte att öka byggandet på landsbygden, under 2025 bör införa en ny stödmodell enligt Boverkets förslag och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att nedskrivningsreglerna bör förändras så att fler hyresbostäder byggs i landsbygdskommuner, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen under 2026 bör införa ett radonstöd för såväl småhus som flerbostadshus och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska genomföra en grundlig utvärdering av den nuvarande nationella strategin mot hemlöshet i samband med att en ny strategi tas fram, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Socialstyrelsen ett löpande uppdrag att en gång per mandatperiod genomföra en nationell kartläggning av hemlösheten och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att definitionerna av hemlöshet ska breddas i den nationella kartläggningen av hemlöshet för att även människor med osäkra boendeförhållanden som i dag inte får stöd av socialtjänsten ska inkluderas och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Socialstyrelsens kartläggning av hemlösheten ska genomföras på ett sätt som tar hänsyn till en större del av mandatperioden, inte bara en enskild mätvecka, och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Socialstyrelsen i uppdrag att stödja kommuner att göra egna uppföljningar mellan de nationella kartläggningarna och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en hyresvärd aldrig ska kunna vräka ett hushåll som inkluderar minderåriga utan att först uppmana hyresgästen till rättelse samt ha underrättat socialtjänsten och tillkännager detta för regeringen.

33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utveckla en strategi och en konkret handlingsplan för hur relevanta aktörer kan förbättra sina insatser för att förhindra att barn vräks, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utvidga Kronofogdens befogenheter i det vräkningsförebyggande arbetet genom att göra det obligatoriskt med samverkan mellan hyresvärd, Kronofogden och socialtjänsten i de fall då barn är inblandade, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur de kommunala hyresgarantierna kan omfatta fler och specifikt fånga upp ekonomiskt svaga barnfamiljer och tillkännager detta för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska vidta åtgärder för att modellen Bostad först ska bli nationell norm och implementeras i hela Sverige och tillkännager detta för regeringen.

2 Inledning

Sverige behöver en ny bostadspolitik med betydligt högre ambitioner än vad som varit fallet de senaste decennierna, inte minst sen den sittande regeringen tillträdde. Det behövs en hållbar, långsiktig politik som kan möta de utmaningar vi står inför i form av bostadsbrist, hemlöshet, bostadssegregation och klimatomställning.

Bostadsbristen måste byggas bort. Några andra åtgärder kan inte lösa grundproblemet: nämligen bristen på bostäder. Alla fakta visar att det är fler miljövänliga hyresrätter med rimliga hyror som främst behöver byggas, något marknaden visat sig inkapabel att klara av. Därför måste statens bostadspolitiska huvudfokus ligga där.

I takt med att klassklyftorna ökat har även segregationen gjort det. Utanförskapet har blivit vardag och olika grupper lever alltmer åtskilda. Skillnaderna mellan bostadsområden är mycket stora vad gäller inkomst, utbildningsnivå, hälsa och förväntad livslängd. Bostadssegregationen måste brytas med en politik för minskade klyftor och ett förändrat bostadsbyggande. Målet måste vara en jämlik och hållbar stadsutveckling med blandad bebyggelse, en mångfald av upplåtelseformer och fler offentliga mötesplatser i alla delar av städerna. För det krävs insatser i såväl

socioekonomiskt eftersatta områden som i de mer välbärgade. Allt detta förutsätter en tydlig offentlig styrning, reglering och planering. Stat och kommun måste ta ett större ansvar – staten främst för finansieringen och kommunerna för en bostadsförsörjning som omfattar alla invånare, oavsett inkomst.

Att förena en hög byggtakt med Sveriges klimatmål är en utmaning. Svenska byggnader står för ungefär 40 procent av landets energianvändning och bygg- och fastighetssektorn för drygt 20 procent av det totala utsläppet av växthusgaser, sett ur ett livscykelperspektiv (källa: Naturvårdsverket). Därutöver tillkommer stora utsläpp utomlands genom import av byggprodukter. Om vi ska nå riksdagens klimatmål måste alltså sektorns klimatpåverkan minskas ur ett livscykelperspektiv. För det krävs dels ett mer hållbart byggande men också ökad energieffektivisering, vilket förutsätter både högre krav och statliga styrmedel.

I denna motion redogör vi för Vänsterpartiets bostadspolitik och vad vi anser bör göras för att skapa fler klimatsmarta bostäder och socialt hållbara bostäder och bostadsområden för alla.

3 Bostaden är en social rättighet

I FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna slås fast att rätten till bostad är en grundläggande mänsklig rättighet. Även av den svenska regeringsformen framgår tydligt att det allmänna ska trygga rätten till bostad (1 kap. 2 § RF). Men i verklighetens Sverige förvägras trots det allt fler rätten till ett eget hem.

Under efterkrigstiden lades den svenska bostadspolitiken om. Den tidigare marknadsstyrda bostadspolitiken hade lett till trångboddhet, undermåliga boendemiljöer och ockerhyror. Nu blev bostadspolitiken en naturlig del av den generella välfärdspolitiken: aktiv, omfattande och utan särlösningar för hushåll med låg inkomst. Staten såg till att rättsliga och finansiella instrument för bostadsbyggandet fanns tillgängliga, kommunerna ansvarade för planering och genomförande. I början av 1970-talet var bostadsbristen väsentligt mindre och den generella boendestandarden betydligt högre än tidigare. Utan en statlig bostadspolitik med omfattande stöd och aktiva insatser hade detta inte varit möjligt.

2025 är bostadspolitiken varken tillräckligt aktiv eller tillräckligt omfattande. Sen 1990-talet, då den statliga bostadspolitiken återigen ersattes med ett marknadsstyrt bostadsbyggande, har bostadsbristen och segregationen ökat. Från att ha varit en

grundbult i svensk välfärdspolitik är bostaden än en gång ett simpelt investeringsobjekt på en marknad, och något den fattige bara ska ha tillgång till på nåder om högern får välja. Marknadens ensidiga vinstintresse, och näst intill totala avsaknad av socialt ansvarstagande, står än en gång i vägen för att lösa bostadsbristen för väldigt många medborgare. Det byggs för lite, för sakta och för dyrt. De senaste decennierna har bostadspolitik dessutom blivit en alltmer polariserad fråga, mellan de som har och de som inte har. I korthet handlar det om huruvida staten ska bidra till investeringar i billiga hyresrätter med låga hyror eller i stället använda miljarder för att subventionera höginkomsttagares tillgång till bostäder, samt dess renoveringar.

Vänsterpartiet håller fast vid synen på bostaden som en grundläggande rättighet. Vi menar med bestämdhet att bostaden aldrig kan jämföras med andra handelsvaror och att bostadsbristen därför måste mötas med ökat politiskt ansvarstagande. I ett rikt land som Sverige borde det vara en självklarhet att alla invånare har ett tryggt boende. En politik med olika typer av särlösningar för vissa grupper står i motsättning till allt vi tror på. Vi anser därför att frågan om att bygga bort bostadsbristen, framför allt med hyresrätter som vanliga löntagare har råd med, ska prioriteras när skattemedel används. Gemensamt kan vi återskapa en statlig bostadspolitik enligt principen om generell välfärd.

För att tydliggöra en ny inriktning för bostadspolitiken vill Vänsterpartiet ersätta riksdagens bostadspolitiska mål, då vi menar att nuvarande mål inte återspeglar de samhällsbehov och utmaningar som finns. Riksdagens bostadspolitiska mål bör ersättas med följande:

Alla ska ges förutsättningar att leva i goda bostäder till rimliga kostnader i en stimulerande och trygg miljö inom långsiktigt hållbara ramar. Boende- och bebyggelsemiljön ska utgå ifrån människors behov, bidra till jämlika förhållanden och särskilt främja en god uppväxt för barn och ungdomar. Vid planering, byggande och förvaltning ska en ekologiskt och socialt hållbar utveckling vara grunden för verksamheten.

Vad som ovan anförts om ett nytt bostadspolitiskt mål bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4 En social bostadspolitik

Den bostadsbrist och trångboddhet som återigen präglar svensk bostadsmarknad slår inte överraskande hårdast mot de i samhället som har lägst inkomster, hushåll som ofta

inte ens har råd med de bostäder som faktiskt byggs. Verkligheten är att en allt större andel av befolkningen inte längre kommer in på bostadsmarknaden utan är hänvisade till otrygga boendelösningar på andra-, tredje och fjärdehandsmarknaden. Denna s.k. strukturella hemlösheten är ett växande problem som i hög grad är knuten till de ständigt ökade inkomst- och förmögenhetsklyftor som numera präglar vårt samhälle. En situation som förvärras av den ekonomiska politik som nuvarande regeringen genomför, där fokus enbart ligger på att den som tjänar mest ska belönas och den som inget har heller inget ska få. För att tydliggöra regeringens politik kan exempelvis nämnas att i regeringens senaste budget fick den som tjänar över 62 500 kronor fem gånger mer i skattesänkningar än den som tjänar 25 000 kronor. De som tjänar allra minst, med en inkomst under 16 667 kronor, fick 60 kronor i sänkt skatt varav 9 kronor i jobbskatteavdrag. Orättvisan gäller inte enbart räknat i kronor. Även i procent får låginkomsttagarna minst. Av den totala skattesänkningen fick låginkomsttagaren 0,6 procent i skattesänkning mot 1,3 procent för höginkomsttagaren. Den orättvisa politiken fortsätter genomsyra allt denna regering gör. På alla områden handlar det om samma sak, att gynna sig själva och andra höginkomsttagare.

I dagens Sverige äger de fem rikaste svenskarna mer än vad fem miljoner av svenskarna gör tillsammans. Ett fåtal äger allt mer, medan den stora massan äger allt mindre. Enligt Forbes är Sverige ett av de länder i världen med störst antal miljardärer per capita, och dessa miljardärers rikedom motsvarar nu 70 procent av landets BNP. Sverige räknas numera som ett skatteparadis för miljardärer och har den näst största förmögenhetskonzentrationen i hela EU. Samtidigt rapporterar SCB om att inkomstskillnaderna i Sverige har växt till de största på flera decennier. Forskare och experter pekar ut politiska beslut som det avgörande för denna utveckling.

Finanspolitiska rådet har konstaterat (2024) att ”en alltför hög grad av ekonomisk ojämlikhet har en destruktiv inverkan på många samhällsområden”. Bostadsmarknaden är ett av de områden där den ekonomisk ojämlikhet slagit mycket hårt. För hand i hand med utvecklingen ovan har Sverige blivit ett land där politiska beslut lett fram till att allt fler barnfamiljer vräks för att de inte har råd att bo, pensionärer som arbetet ett helt liv hamnar på gatan och ungdomar som inte har rika föräldrar saknar möjlighet att få en egen bostad. Utvecklingen har gått mot att allt fler i vårt land inte ens har råd att äta sig mätta.

Det är dags att politiken, som skapat detta så orättvisa samhälle, gör om och gör rätt.

Politiska åtgärder har de senaste decennierna aktivt, och mycket medvetet, försvagat kommunernas viktigaste bostadssociala verktyg – de allmännyttiga bostadsbolagen. Utförsäljningarna av hundratusentals billiga hyresrätter har fått fortgå, samtidigt som kravet på affärsmässighet för allmännyttan har tillkommit. Och trots att resultatet är tydligt fortsätter högerns utförsäljningspolitiken än idag.

Andra kommunala verktyg, såsom sociala kontrakt och sociala förturer, är i grunden bra för de allra mest utsatta i samhället. Men det räcker inte för att minska den strukturella hemlösheten och de är långt ifrån tillräckliga för att garantera alla invånare en bostad. Det som behövs är kort och gott att fler bostäder byggs till en rimlig kostnad och får rimliga hyror. För det behövs ett statligt ansvarstagande och en politisk vilja att än en gång erkänna bostaden som en del av den generella välfärden.

Vänsterpartiet stod bakom många av de förslag om en socialt hållbar bostadsförsörjning som lämnades över till regeringen i mars 2022 i betänkandet Sänk tröskeln till en god bostad (SOU 2022:14), men vi hyser inte mycket tro till att dessa delar kommer förverkligas av sittande regering. I denna motion, samt i Vänsterpartiets motion Hyresrätt och allmännytta (mot. V541) beskriver vi därför våra förslag på reformer som vi menar leder till en rättvisare bostadsmarknad och sänka trösklar till en egen bostad för de invånare som allra mest behöver det.

4.1 Nationell strategi för att säkerställa allas rätt till bostad

I mars 2019 riktade FN:s rapportör för bostadsfrågor, Leilani Farha, skarp kritik mot den dåvarande regeringens bostadspolitik. Hon uttryckte en särskild oro över de lagar och policyer som gjort att globalt kapital kunnat investeras i bostäder som säkerhet för finansiella instrument. Denna s.k. finansialisering av bostadsmarknaden är inte nytt men har fått katastrofala konsekvenser för hyresgäster över hela världen. Ett tydligt exempel är utvecklingen vi sett här hemma i Sverige. Riskkapitalbolagsägda fastighetsbolag har i decennier köpt upp fastigheter, renoverat lägenheterna och sen höjt hyrorna kraftigt. Hyresgäster som inte klarat av de högre hyrorna har tvingats flytta, ett fenomen kallat renovräkning.

Farha betonade att Sverige inte lever upp till sina åtaganden vad gäller internationella konventioner och uppmanade regeringen att dels erkänna den inverkan som finansialiseringen av bostadsmarknaden har på bostaden som en social rättighet, dels vidta åtgärder för att återupprätta bostaden som en social rättighet. Hon framhöll även

att regeringen bör ta fram en nationell strategi för att säkerställa allas rätt till en bostad till en överkomlig kostnad. Inget av det Farha efterfrågade har hänt.

Vänsterpartiet delar FN:s uppfattning och anser att en nationell strategi för att säkerställa allas rätt till en bostad till en överkomlig kostnad ska ligga till grund för regeringens övergripande bostadspolitik.

Regeringen bör ta fram en nationell strategi för att säkerställa allas rätt till en bostad till en överkomlig kostnad. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.2 Nationell bostadsförsörjning

I Sverige har kommunerna en central roll för bostadsförsörjningen. Främst genom planmonopolet, som ger dem makten över den lokala fysiska planeringen, men även via sina allmännyttiga bostadsbolag. Genom att styra hur marken används kan kommuner påverka omfattningen av och inriktningen på bostadsbyggandet och med hjälp av sin allmännytta kan de i viss mån påverka tillgången på, och fördelningen av, bostäderna. Med dessa två verktyg har den kommun som vill starka styrmekanismer för att påverka invånarnas möjlighet att få en bostad.

Men över tid har kommunernas bostadsförsörjningsåtagande förändrats och de senaste 30 åren har bostadsbyggandet helt fått ske på marknadens villkor. Kommunal mark har blivit en viktig handelsvara för de som vill stärka sin ekonomi och samtidigt har allmännyttan i viss utsträckning, genom nya krav på affärsmässighet, reducerats till en i mängden av marknadsaktörer. Sammantaget har detta påverkat kommunernas möjligheter att ta sitt bostadsförsörjningsansvar, vilket främst drabbat resurssvaga grupper som inte har råd med bostäder på marknadens villkor.

I utredningen Sänk tröskeln till en god bostad (SOU 2022:14) presenterades dels ett förslag på en ny bostadsförsörjningslag som omfattar både stat och kommun, dels ett förslag om att regeringen en gång per mandatperiod i en nationell handlingsplan ska redovisa sin bedömning av utvecklingen på bostadsmarknaden och vilka bostadsbehov som inte tillgodoses på denna. Utgångspunkten är att utmaningar på bostadsmarknaden måste lösas av stat och kommun i samverkan. Vänsterpartiet instämmer i stort med förslaget. En gemensam lag skapar en struktur som tydliggör det gemensamma ansvaret för bostadsförsörjningsfrågor. En formaliserad process kring en nationell bostadsförsörjningsplan – där myndigheter, länsstyrelser, regioner och kommuner ingår, är viktig. Det tydliggör på ett bra sätt att staten delar ansvaret för bostadsförsörjningen.

Regeringen bör ta fram en nationell handlingsplan för bostadsförsörjningen en gång per mandatperiod, som även bör innehålla en redovisning av hur bostadsmarknaden under den senaste mandatperioden fungerat avseende vilka bostadsbehov som inte tillgodoses samt vilka åtgärder som planeras för att åtgärda dem. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör införa en ny bostadsförsörjningslag, som omfattar både stat och kommun, i enlighet med Vänsterpartiets förslag. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

En ny bostadsförsörjningslag ska innehålla uppföljningsbara krav som bidrar till en ökad social hållbarhet inom bostadsförsörjningen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör införa krav på att kommuner i sina bostadsförsörjningsplaner vidtar aktiva åtgärder mot diskriminering på bostadsmarknaden. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Renovera mer och bygg bort bostadsbristen

Bristen på bostäder som låg- och medelinkomsttagare faktiskt har råd att bo i, framför allt hyresrätter med rimliga hyror, förblir mycket stor även när det byggs nytt. Denna brist är inte bara en katastrof för många enskilda individer utan är även en starkt hämmande faktor för kommuners och regioners utveckling då den begränsar människors möjligheter att ta ett jobb, studera och etableras i det svenska samhället. Människor måste kunna flytta dit där jobb och utbildningsplatser finns och hyresrätter med rimliga hyror är den viktigaste nyckeln.

När både faktiska siffror och prognoser från myndigheter och andra samhällsaktörer så tydligt visar hur nyproduktionen har minskat behöver Sverige allt annat än den passiva bostadspolitik som vi hittills bevittnat från den högerkonservativa regeringen. Av erfarenhet vet vi att marknaden bygger för efterfrågan, inte för behov. Att i detta läge avveckla den statliga bostadspolitik i princip helt, så som regeringen och riksdagens högermajoritet har gjort, är både obegripligt och i allra högsta grad oansvarigt. Vänsterpartiet menar att det i själva verket är nu som staten ska satsa stort på såväl renovering och energieffektivisering av det befintliga hyresbeståndet som nybyggnation av hyresrätter som även låg- och medelinkomsttagare har råd med.

5.1 Inför ett stöd för byggande av hyresrätter

Det tidigare investeringsstödet för byggande av hyresrätter, som avvecklades av riksdagens högerkonservativa partier, var en viktig anledning till att det under några år faktiskt byggdes hyresrätter med hyror som även genomsnittliga löntagare hade råd med. Stödet bidrog också till att fler bostäder de facto byggdes, något som flertalet rapporter visat. Att i ett skede där antalet nybyggnationer störttycker plötsligt avveckla investeringsstöden tedde sig därför häpnadsväckande okunnigt. Ideologin, kombinerad med ett väl rotat förakt för hyresrätten, tycks viktigare för högern än att även människor som saknar ekonomiska resurser faktiskt får ett eget långsiktigt och tryggt hem.

Det ständigt återkommande argumentet från högerpartierna, att investeringsstödet inte är ”träffsäkert”, rimmar illa med den politik som samma partier för när det gäller subventioner till ägda bostäder. Men frågan är om det verkligen är de rikaste personernas boende som vi ska skattesubventionera med uppskattningsvis nästan 80 miljarder kronor 2025¹. Det är svårt att förstå varför just dessa subventioner är så viktiga för högern, annat än att de själva är målgruppen för stöden.

När det gäller investeringsstödet för byggande av hyresrätter syftade detta stöd till att gynna hela den svenska generella bostadsmarknaden. Att det inte byggdes social housing för pengarna, dvs. den typen av ”träffsäkra” fattigbostäder som högern ofta uttrycker en längtan efter, har helt enkelt att göra med att Sverige fortfarande för en generell bostadspolitik. Vi ska inte ha särlösningar för de mest utsatta invånarna. Vi ska bygga för hela befolkningen och de skattepengar som används för ändamålet ska gynna så stora delar av samhället som möjligt, inte bara rika hushåll. Bostäder byggda med hjälp av investeringsstödet bidrog därför till hela samhällets utveckling.

Under de fem år som investeringsstödet till hyresbostäder fanns beviljades stöd till 52 500 bostäder. Av dessa var drygt hälften färdigbyggda 2021. Sammanlagt hade då 8,5 miljarder kronor betalats ut i stöd. Det är en förhållandevis låg summa, jämfört med exempelvis ROT-avdraget som hittills kostat oss skattebetalare nästan 200 miljarder kronor sen det infördes i sin nuvarande form år 2009.

När siffror bryts ner blir det alltså tydligt hur investeringsstödet till en i sammanhanget mycket låg kostnad bidrog till att upprätthålla byggtakten, öka andelen hyresrätter och dessutom sänka hyrorna. Kort och gott så möjliggjorde stödet det som marknaden i alla tider visat sig inkapabel att klara av: att få till stånd hyresrätter med

¹ ROT-avdrag samt ränteavdrag till ägda boenden kommer kosta ca 80 miljarder kronor sammanlagt år 2025 (källor: ESV/SCB/RUT).

hyror som vanliga löntagare har råd med. Därmed blir det också tydligt hur högerens partier inte bryr sig om fakta utan helt låter ideologin styra bostadspolitiken.

Om staten ska kunna bidra till målet om en socialt hållbar bostadsproduktion inom ramen för en generell bostadspolitik är någon form av statligt stöd för uppförande av hyresrätter nödvändigt. Det är grundläggande om vi ska kunna komma till rätta med den växande strukturella hemlösheten, vars orsak är att människor helt enkelt saknar de inkomster och resurser som krävs för att komma in på den ordinarie bostadsmarknaden. Genom ett stöd kan staten ställa krav på lägre hyresnivåer och man har möjlighet att parera byggkonjunkturen och sikta på ett stabilt och totalt sett högre byggande än i dag, något som är lämpligt att kombinera med ett statligt byggbolag. Vänsterpartiet vill därför återinföra ett statligt stöd för byggande av hyresbostäder. Ett nytt stöd kan utformas på många sätt och vi föreslår att stödet delas upp i ett stöd för vanliga hyresrätter och ett separat stöd för byggande av studentbostäder. Utöver detta måste stödet mycket tydligare än vad som tidigare varit fallet knytas till klimatmålen. Högre krav på klimatsmarta bostäder ska ställas när stöd ska beviljas.

Regeringen bör under 2026 avsätta resurser för införandet av ett nytt stöd för byggande av hyresrätter och samtidigt låta Boverket snabbutreda utformningen av detsamma med målsättningen att återigen ha ett stöd för byggande av hyresrätter på plats under andra halvan av 2026. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I Vänsterpartiets budgetmotion på utgiftsområde 18 (mot. 2025/26:V543) avsätter vi medel för införandet av ett nytt stöd för byggande av hyresrätter, med start andra halvan av 2026.

5.2 Inför ett stöd för byggande av studentbostäder

För att långsiktigt upprätthålla en balans i antalet tillgängliga bostäder för studenter, och dessutom bidra till pressade hyror på detsamma, anser Vänsterpartiet att ett stöd som riktas specifikt till byggande av studentbostäder är ett bra komplement till det som riktar sig mot vanliga hyresrätter. I stora drag bör de dock utformas på liknande sätt.

Regeringen bör under 2026 avsätta resurser för införandet av ett nytt investeringsstöd för byggande av studentbostäder och samtidigt låta Boverket snabbutreda utformningen av detsamma med målsättningen att återigen ha ett investeringsstöd för byggande av studentbostäder på plats under andra halvan av 2026. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I vår budgetmotion på utgiftsområde 18 (mot. 2025/26:V543) avsätter vi medel för införandet av ett nytt investeringsstöd för byggande av studentbostäder, med start andra halvan av 2026.

5.3 Ett statligt byggbolag

I Sverige sysselsattes 354 000 personer i mars 2024, vilket motsvarar 7 procent av alla sysselsatta i ekonomin, och det fanns uppskattningsvis drygt 120 000 företag inom byggindustrin 2022 vilket representerar cirka 9 procent av alla företag i Sveriges näringsliv (källa: SCB). Men av alla dessa dominerar dock tre stycken i princip helt: Skanska, Peab och NCC. Med en total omsättning på mer än 100 mdkr och över 25 000 anställda i Sverige är dessa tre större än listans övriga 27 företag tillsammans (källa: Byggföretagen).

Att bara några få byggjättar kontrollerar bostadsmarknaden innebär inte bara svårigheter för de småskaligare konkurrenterna inom branschen. Genom höga vinstmarginaler pressas både bostadspriser och hyror uppåt. Flera aktörer, däribland Sveriges Allmännyttan, har uttryckt oro för att det påverkar både bostadsbyggandet, samhällsbyggandet och svensk konkurrenskraft. Det är tydligt att det behövs åtgärder för att sätta tryck på byggbolagen att öka produktiviteten. Vänsterpartiet vill därför se ett statligt allmännyttigt byggbolag med uppgift att bygga bostäder, främst hyresrätter, som alla ska ha råd med. Bolaget ska vara affärsdrivande men ha måttliga avkastningskrav. Såväl LO som Byggnads har presenterat liknande förslag (LO 2019: Program för jämlikhet; Byggnads 2019: Bostäder åt alla! Sverige behöver en [ny] bostadspolitik).

Ett statligt byggbolag skulle ge en bättre möjlighet till politisk styrning och säkra långsiktigheten i samhällsbyggandet. I dag styr konjunkturen helt byggandet. En statlig aktör skulle kunna säkerställa en jämnare byggtakt och kan även ta regionala hänsyn och agera på ett sätt som gynnar hela landet. Det skulle t.ex. kunna satsa på områden som andra byggbolag bedömer som riskabla, såsom mindre landsbygdskommuner.

Regeringen bör se över hur ett statligt byggbolag med uppgift att bygga främst billiga hyresrätter kan upprättas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.4 Statliga topplån

Bostadsbyggandet har minskat kraftigt och det behövs ytterligare stimulans för att komma upp i de volymer som behövs. Boverket har konstaterat att det största hindret för bostadsbyggandet som flest kommuner anger, utöver höga produktionskostnader, är svårigheter för byggherrar att få lån. Med vårt förslag om att införa ett stöd för byggande av hyresrätter kan produktionskostnader avhjälpas något. För att ytterligare stimulera byggandet anser vi att staten bör ta över delar av risken för finansieringen av nybyggnationer genom att erbjuda förmånliga topplån med låg ränta som ersätter större delen av det egna kapitalet för byggbolagen. Med ett statligt topplån på 25 procent av investeringen återstår 5 procent för investeraren att skjuta till. Resterande 70 procent ska som i dag finansieras av banksektorn. På så vis ges även fler aktörer möjlighet att ta sig in på marknaden, vilket stärker konkurrensen i branschen. Förslaget innebär en ökad upplåning för staten på 10 miljarder kronor 2026. Över tid skalas systemet upp och statens upplåning utökas. Schablonkostnaden beräknas till 200 miljoner kronor 2026. Kostnaden som avses är räntekostnad och viss täckning av kapitalförluster. I vår budgetmotion för utgiftsområde 18 (mot. 2025/26:V543) avsätter vi medel för reformen.

Regeringen bör inrätta ett system med statliga topplån. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6 Investera i klimatomställningen

Det gröna samhällsbygget förutsätter trygga och klimateffektiva bostäder i hela landet. Det svenska miljonprogrammet har gett oss välbyggda och välplanerade flerfamiljshus och dessutom finns mycket som tyder på att de robusta miljonprogramshusen lämpar sig väl för omfattande klimatanpassningar. En effektiv klimatomställning kräver också att nybyggnationen av bostäder kraftigt minskar sin klimatpåverkan. Därför vill vi ställa högre miljökrav på de nya stöden för byggande av hyresbostäder (se avsnitten ovan), men vi vill bl.a. också se riktade investeringar mot ett ökat byggande i trä. Om hälften av Sveriges flerbostadshus byggdes i trä i stället för i andra material 2026 skulle klimatpåverkan i byggskedet kunna minskas med så mycket som 40 procent per år.

Vänsterpartiet vill se ett historiskt omfattande investeringsprogram för klimatet på 700 miljarder kronor under de tio kommande åren. Av dessa öronmärks 130 miljarder kronor för att stärka klimatnyttan i nyproduktionen samt för att åstadkomma effektiva

och ändamålsenliga klimatreoveringar av det befintliga bostadsbeståndet. Se vidare avsnitten nedan, samt Vänsterpartiets budgetmotion (mot. 2025/26:V700).

6.1 Klimatsäkra befintligt bestånd, renovera och energieffektivisera

I en bransch som ensam står för en så betydande del av samhällets klimatpåverkan så är satsningar på klimatanpassningar av det befintliga bostadsbeståndet helt grundläggande. Bara av miljonprogrammets bostäder beräknas flera hundra tusen bostäder vara i stort behov av renovering och kostnaderna beräknas bli mycket höga. Om dessa för samhället så nödvändiga energieffektiviseringar inte ensamt ska betalas av nuvarande hyresgäster måste staten vara med och ta en del av det finansiella ansvaret.

Bygg- och fastighetssektorns utsläpp av växthusgaser är enorma och problemen med chockhöjningar av hyror efter fastighetsupprustningar är välkända. Efter detta följer renoveräkningarna, ett ofog som främst drabbar hushållen med de snävaste ekonomiska marginalerna. Ett statligt stöd för renovering- och energieffektivisering till flerbostadshus med hyresrätter kan på ett effektivt sätt avhjälpa båda dessa stora samhällsproblem. Som stödgivare har staten stora möjligheter att ställa höga krav på klimatsmarta ombyggnationer, liksom på rimliga hyresnivåer efter renoveringarna.

Vänsterpartiets mål är ett klimatsmart samhälle där människor kan känna sig trygga i alla avseenden och trygghet handlar förstås inte minst om att kunna bo kvar i sitt hem. Renoveringar får aldrig bli renoveräkningar. En social bostadspolitik ger människor både rätt och råd att bo.

I mars 2023 nådde Europaparlamentet och Europarådet en överenskommelse om en revidering av energieffektiviseringsdirektivet (EED). Det innebär att principen om energieffektivitet omsätts i lag, dvs. att EU-länderna i måste ta större hänsyn till energieffektivitet i sin politik och planering och vid investeringsbeslut inom såväl energisektorn som andra sektorer. Kort och gott ställer även EU allt högre krav på renovering och energieffektivisering av byggnader, både vad gäller offentliga sådana och bostadshus. Att Sveriges högerpartier i det läget valde att stoppa allt stöd för energieffektivisering av flerbostadshus är ytterst besynnerligt och har fått välförtjänt kritik inte bara från Vänsterpartiet utan även från stora delar av byggbranschen.

Vänsterpartiet vill införa ett renoverings- och energieffektiviseringsstöd för flerbostadshus med hyresrätter. Stödet ska lätta den ekonomiska bördan för den enskilda hyresgästen vid större renoveringar i fastigheten. Vi menar att reformen, utöver allt som

redan nämnts, därför även är en viktig rättvisegärning. Under lång tid har det ägda beståndet fått statligt bidrag för renovering, ombyggnad och tillbyggnad via rotavdraget. Något som, till ett mycket högt pris för skattebetalarna som inte har bidragit till någon samhällsnytta i stort utan enbart gynnat enskilda bostadsägare. Det är nu dags för ett omfattande upprustningsprogram för hyresfastigheter. En renoveringsvåg med tillhörande energieffektivisering av denna magnitud gynnar hela samhället – inte bara de enskilda hyresgästerna – då den i allra högsta grad bidrar till den så nödvändiga klimatomställningen och till ett bättre hyresbestånd som hela samhället har möjlighet att efterfråga. Alla bör därför vara med och bidra. Medel ska kunna sökas av såväl allmännyttiga som privata fastighetsägare. De ska täcka en del av omkostnaderna för att göra nödvändiga renoveringar med tydligt satta klimat- och miljökrav. Detaljerade krav för att kunna ta del av stödet ska tas fram av Boverket och ska kunna sökas från andra halvan av 2026.

Regeringen bör införa ett renoverings- och energieffektiviseringsstöd för flerbostadshus med hyresrätter enligt motionens förslag. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I Vänsterpartiets budgetmotion för utgiftsområde 18 (mot. 2025/26:V543) avsätter vi medel för att med start andra halvan av 2026 införa ett nytt energieffektiviseringsstöd enligt förslaget ovan.

6.2 Klimatsmart planering och nybyggnation

I vår budgetmotion för utgiftsområde 18 (mot. 2025/26:V543) avsätter vi medel för nybyggnation och planering inom ramen för vårt klimatomställningsprogram, vilket löper under en tioårsperiod. Medel ska kunna sökas vid nybyggnation som komplement till ett investeringsstöd eller liknande, i syfte att specifikt stärka klimatnyttan i nybyggnation och inom planeringen.

Det offentliga har inom planeringen ett stort ansvar för framtida klimatutveckling. Kommunerna, som ansvarar för planfrågorna, kan välja att styra mot ett klimatneutralt byggande. Många jobbar redan hårt för att minska den klimatpåverkan som byggande ger upphov till och i det arbetet är bl.a. ett ökat byggande i trä en viktig del. I syfte att stödja kommunernas arbete med att säkerställa att mark tilldelas byggherrar som erbjuder såväl klimatsmart nyproduktion som boendekostnader anpassade till folkflertalet vill Vänsterpartiet att staten stödjer kommunerna i deras arbete med att ta fram klimatneutrala byggplaner enligt ovan. Ett sådant stöd kan fungera som ett viktigt

kommunalt verktyg för att på ett tydligt sätt ta fram byggbar mark där det exempelvis kan ställas krav på kostnadseffektiv klimatneutral nyproduktion i trä.

I syfte att göra fler stadsdelar klimatsmarta vill vi att klimatomställningsprogrammet omfattar en försöksverksamhet där aktörer får söka stöd för mindre projekt som gynnar den egna stadsdelen ur ett klimatsmart perspektiv. Det kan exempelvis handla om att rusta gårdar på ett klimatsmart sätt, göra gator bilfria eller startar odlingar i området.

Regeringen bör ge Boverket i uppdrag att utforma stöd, enligt ovan, för klimatsmart planering och nybyggnation. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6.3 Fler flervåningshus i trä

Sverige behöver bygga många bostäder, men det räcker inte längre att bara bygga mer. Vi måste även bygga rätt och klimatsmart. Det stöd för byggande av hyresrätter och studentbostäder som Vänsterpartiet vill inrätta måste mycket tydligare knytas till klimat- och energimålen. Men för att ytterligare stödja det industriella byggandet av flerbostadshus i trä anser vi att fler åtgärder är nödvändiga.

Sverige är ett skogsland och vi har en lång och stark tradition av att bygga med trä. Redan i dag byggs hela 90 procent av småhusen i trä (källa: Svenskt Trä). Förutom att vi har god tillgång till materialet så finns det en rad fördelar med att bygga i trä. Trä är en förnybar råvara som tar upp koldioxid under sin växttid och med användning i bl.a. träbyggnader binder in denna koldioxid under hela sin livstid. Ett ökat byggande i trä är viktigt om vi ska nå klimatneutralitet men det är också ett viktigt bidrag till att lösa behovet av ett ökat bostadsbyggande. Ett modernt industriellt byggande i trä kortar nämligen även byggtiderna och därmed kostnaderna. Slutligen skapar byggande i trä arbetstillfällen i delar av landet där behovet av dessa är stort. Men trots detta är antalet nybyggda flervåningshus i trä fortfarande måttligt. I ett av världens mest skogstäta länder byggs fortfarande bara runt 13 procent av flervåningshusen i trä.

I syfte att öka byggandet av flerbostadshus i trä bör regeringen under 2026 avsätta resurser för införandet av ett stöd för byggande av klimatsmarta flervåningshus i trä med rimliga hyror. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I Vänsterpartiets budgetmotion för utgiftsområde 18 (mot. 2025/26:V543) har vi avsatt medel för införandet av ett sådant stöd, med start andra halvan av 2026.

6.4 Återbruk av byggmaterial

När Klimatpolitiska rådet senast överlämnade sin årliga rapport till regeringen konstaterades att Sverige förlorat styrfarten i sitt klimatarbete. Under ett par decennier har utsläppen i Sverige minskat varje år men nu står vi alltså inför en situation där nationell politik i stället kommer att leda till ökade utsläpp.

När det gäller byggbranschen borde återbruk av byggmaterial vara ett viktigare bidrag än det är i dag. Branchorganisationen ”Byggmaterialhandlarna” har förvisso en uttalat hög ambition att minska sin klimatpåverkan, men andelen återbrukade produkter är fortfarande mycket låg.

Vänsterpartiet uppmanar regeringen att bidra med reformer som kan öka andelen återbrukat byggmaterial. I syfte att nå de klimatpolitiska målen föreslår vi att regeringen utreder följande förslag:

Se över möjligheten att göra handeln med återbrukade produkter och material momsfri så att dessa bättre kan konkurrera med nyproducerade varor. Förslaget strider inte mot EU:s momsdirektiv och kan genomföras med kort tidshorisont.

Låt offentlig sektor driva på skapandet av en ny marknad genom att ställa krav i upphandlingar om att en viss del av ett bygge ska bestå av återbrukat byggmaterial.

Undersök möjligheten att förbjuda rivning av byggnader som inte har inventerats och där möjligheterna att återbruka stomme och övrigt material inte utretts grundligt.

Inkludera en generell översyn av avfallslagstiftningen med målet att öka det cirkulära kretsloppet av produkter och material, bl.a. bör definitionen för när en produkt blir avfall ändras så att den får längre liv.

Regeringen bör utreda hur återbruket av byggmaterial kan öka. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7 Balans mellan de olika upplåtelseformerna

Politiken har ett stort ansvar för att det byggs fler bostäder, men också för att rätt typ av bostäder byggs. Det som framför allt behövs är hyresrätter med rimliga hyror och för att dessa ska bli byggda behövs en tydlig åtgärdsplan för att uppnå en mer jämlik balans mellan hyresrätt och äganderätt.

Vi har sen länge en bostadsmarknad där ytterst skeva ekonomiska och regelmässiga villkor gäller för de olika upplåtelseformerna, genomgående till hyresrättens nackdel. Staten öser miljarder i skattesubventioner över de ägda upplåtelseformerna, samtidigt

som i princip inga stöd finns för hyresrätten. Det har bland annat resulterat i att hyresgästerna i dag lägger en betydligt större andel av sin disponibla inkomst på boendet än de som bor i ett ägt boende. En hyresgäst betalar i snitt 27 procent av sin inkomst för boendet. I jämförelse med villa- och bostadsrättsägare som betalar 16 respektive 19 procent av sin inkomst, inklusive amorteringar.

Situationen är komplex, men om vi ska få en fungerande och mer rättvis bostadsmarknad är det inte större skillnader vi behöver. Målsättningen måste vara att alla upplåtelseformer ska vara lika attraktiva och det är samhällets och politikens uppgift att se till att det blir så. Vänsterpartiet vill därför se en totalöversyn av både regler och skatter som kan jämna ut villkoren. Nedan listar vi en rad viktiga aspekter som vi anser måste finnas med i en sådan översyn.

Regeringen bör återkomma med en åtgärdsplan och tidsplan för att genomföra en totalöversyn av regler och skatter enligt Vänsterpartiets förslag, i syfte att nå en mer jämlik balans mellan hyresrätt och bostadsrätt. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7.1 Utred möjligheten att införa en låg avdragsgill moms på hyror

Hyresfastighetsägare betalar 25 procent moms på material och tjänster, exempelvis när ett hus underhålls, men får i dag inte lägga på moms på hyran. Det går därför inte heller att göra avdrag för material och tjänster, till skillnad mot övriga näringsverksamheter där momsen kan dras av. En förklaring till att frågan inte varit aktuell är att EU:s momsdirektiv fram till förra året inte tillåtit medlemsstater att ändra i vad som beläggs med moms och med hur mycket. Direktivet har betraktat moms på hyra som en skattesubvention och det har därför endast fått läggas på s.k. social housing, men inte på den reguljära bostadsmarknaden. I april 2022 beslutade dock EU:s råd för ekonomiska och finansiella frågor om ändringar i momsdirektivet, vilket nu möjliggör för varje enskild medlemsstat att besluta om förändringar i momssystemet.

I Sverige finns sen tidigare möjligheten att bygga med avdrag för moms, t.ex. idrottsanläggningar, varpå det sen läggs en låg moms på de som hyr en tennisbana eller fotbollsplan. Men dagens system tvingar hyresfastighetsägare att lägga momsen på toppen av priset, vilket bidrar till att driva upp såväl kostnaderna för nyproduktion som hyresnivåerna i det befintliga beståndet.

Vänsterpartiet anser att ändrade momsregler för hyresbostäder bör undersökas. Om en 6-procentig moms kan läggas på hyran, och utgående moms kan dras av, blir det

klart mer fördelaktiga kalkyler för både nybyggnation och renovering. Förslaget sänker skatten på hyresrätten och stämmer dessutom väl överens med grundtanken att momsen ska betalas av slutanvändaren.

Införandet av en låg moms vid uthyrning av bostäder är något som länge har efterfrågats av de stora aktörerna inom branschen, såsom Sveriges Allmännytt, Fastighetsägarna Sverige och Hyresgästföreningen. Branschen är överens om att en reform som denna skulle skapa bättre förutsättningar för ökad nyproduktion och lägre hyror i både nyproduktion och befintligt bestånd än vad som är möjligt i dag. Vänsterpartiet har därför låtit riksdagens utredningstjänst titta på förslaget och man kan konstatera att frågan är komplicerad (RUT, 2022:149) men vi anser trots detta att den bör finnas med i den totalöversyn vi föreslår av villkoren för upplåtelseformerna.

7.2 Avskaffandet av fastighetsavgiften på hyresfastigheter

I dag tas fastighetsskatt (kommunal fastighetsavgift) ut på fastigheter med bostäder som upplåts med hyresrätt. Hyresvärden betalar skatt för vinst som uppstår i verksamheten men även för själva innehavet av fastigheten. Att vinst beskattas är självklart, men inte att även ”produktionsmedlen” beskattas. Något som inte heller sker inom andra näringsverksamheter. Hyresrätten är således dubbelbeskattad.

Flera statliga utredningar har pekat på problemet. Den senaste större parlamentariska utredning som berörde frågan, Fastighetsbeskattningskommittén (SOU 2000:34), föreslog att fastighetsskatten skulle ersättas med en schablonintäkt för privatbostäder (egnahm och bostadsrätter) och att fastighetsskatten på näringsfastigheter (hyresrätter) skulle slopas eftersom näringsverksamheten redan beskattas på konventionellt sätt. I statsbudgeten redovisas också fastighetsavgiften på näringsfastigheter som en skattesanktion, dvs. ett ”överuttag” av skatt. Flera instanser har därför föreslagit att fastighetsavgiften och fastighetsskatten avskaffas på hyreshus med bostäder.

Enligt riksdagens utredningstjänst (RUT 2022:1571) inbringade den kommunala fastighetsavgiften på hyreshus drygt 3 miljarder kronor brutto till landets kommuner 2022. Fastighetsavgiften på hyresrätter utgör dock en del av ett större skattesystem och även frågan om ett avskaffande är invecklad. Avskaffandet av fastighetsavgiften på hyresfastigheter bör därför utredas närmare och ingå i vår föreslagna totalöversyn.

7.3 Trappa ner ränteavdraget

Enligt Ekonomistyrningsverkets beräkningar (2025) kostade statens subventioner av räntekostnader 61 miljarder för inkomståret 2024. Det är en enorm summa som motsvarar t.ex. ungefär hälften av försvarsbudgeten för samma år. Hela polismyndighetens anslag är betydligt mindre med sina 45,2 miljarder kronor samma år.

Statens kostnad för ränteavdraget har nu mer än fördubblats på bara tre år. De som tjänar mest på detta är höginkomsttagare i de rikaste kommunerna – 43 procent av ränteavdraget gick till den fjärdedel som tjänar mest, personer med månadsinkomster på minst 52 000. Och det är i synnerhet män med hög inkomst som är vinnare (källa: SCB).

Av ränteavdraget beräknas 82 procent gå till boendekostnader och resten till konsumtion. För den som inte redan äger tvekade regeringen inte att ta bort möjligheten till ränteavdraget, d.v.s. för alla de som saknar alla resurser och tvingas ta privatlån för bostadsköp eller annat.

Vänsterpartiet anser att det är hög tid att en nedtrappning av ränteavdragen påbörjas och förslaget bör därför finnas med i den totalöversyn vi föreslår.

7.4 Skatteavdrag för hyresgäster

Genom ovannämnda ränteavdrag har individer som äger sin bostad och har bostadslån rätt att få skatten på sina förvärvsinkomster reducerad om de har utgifter för ränta på bolån. Om nettot understiger noll är det möjligt att dra av 30 procent av det nettot från skatten på förvärvsinkomster, om det finns skatt att dra av från. I syfte att uppnå rättvisare ekonomiska villkor mellan upplåtelseformerna föreslår vi att en liknande form av skattereduktion för hyresutgifter utreds inom ramen för den totalöversyn vi föreslår.

Riksdagens utredningstjänst har gjort en beräkning av effekten av att införa en skattereduktion för den som hyr sin bostad (RUT 2022:1040). Underlaget för reduktionen uppgår till 30 procent av årshyran efter att 30 000 kronor dragits av. I nästa steg utgörs själva reduktionen av 30 procent av det underlaget. Eftersom reduktionen ska efterlikna den reduktion som i dag finns för ränteutgifter har utredningstjänstens beräkningar hanterats på samma sätt. Det innebär att underlaget för reduktionen har förts in i inkomstslaget kapital tillsammans med andra minusposter och kvittats mot inkomster inom det inkomstslaget. Trettio procent av nettot inom det inkomstslaget har därefter använts för att reducera förvärvsinkomstskatten, då nettot varit negativt. De med ett positivt netto har i stället fått en minskad kapitalskatt. Då reduktionen är

kopplad till storleken på hyran kommer ingen behovsprövning att behövas. Enligt riksdagens utredningstjänst resulterar en skattereduktion enligt förslaget i en kostnad (inkomstminskning) för staten på ca 5,9 miljarder kronor kommande år. Med rätt utformad administration skulle hyresgäster kunna ta del av reduktionen i princip automatiskt, i samband med skatteåterbäringen.

Så länge ränteavdraget finns kvar och så tydligt gynnar individer som äger en bostad anser vi att en modell för skatteavdrag för hyresgäster bör utredas inom ramen för den totalöversyn vi vill se av villkoren för hyrda och ägda bostäder.

7.5 LOU och skattefria underhållsavsättningar

I Vänsterpartiets motion Hyresrätt och allmännyttan (mot. V541) finns ytterligare två viktiga förslag för att åstadkomma mer rättvisa villkor mellan upplåtelseformerna. Eftersom helheten är viktig vill vi nämna dessa, även om de ligger utanför den totalöversyn vi efterlyser.

Enligt Sveriges Allmännyttan har de allmännyttiga bostadsbolagen i dag ca 10 procent högre byggpriser och längre byggtid än privata byggherrar p.g.a. lagen om offentlig upphandling (LOU). I en tid av bostadsbrist vore en effektiv åtgärd för att minska byggkostnaderna att allmännyttan inte behövde tillämpa LOU.

Vi anser att allmännyttan, liksom de privata aktörerna, ska bli friare i sina upphandlingar och inte behöva tillämpa LOU.

Nästa viktiga förslag handlar om skattefria underhållsavsättningar. Fastigheter används länge och underhåll är grundläggande för att förlänga livslängden. I dag kan småhusägare och bostadsrättsföreningar jämna ut kostnader genom att göra avsättningar till framtida underhåll utan skattekonsekvenser. I hyresrätten beskattas däremot alla avsättningar till framtida underhåll med över 20 procent vilket försvårar möjligheten till underhåll i hyresfastigheter och för hyresvärdarna att periodisera kostnaden i hyran. Ett enkelt sätt att delvis komma till rätta med denna skattemässiga orättvisa är att införa skattefria underhållsavsättningar även för hyresfastigheter. Statens kostnad för reformen beräknas av riksdagens utredningstjänst till försumbara 10 miljoner kronor om året och bör införas omgående (RUT 2022:156). I vår budgetmotion för utgiftsområde 18 (mot. 2025/26:V543) avsätter vi medel för ändamålet.

8 ROT-avdraget

Vänsterpartiet arbetar för att ekonomin och bostadsmarknaden ska fungera för alla. Inte bara för några få. I dag går skattesubventioner på bostadsmarknaden främst till personer med höga inkomster. Dit hör bl.a. ROT-avdraget. Åtskilliga kartläggningar och rapporter från pålitliga källor har genom åren bekräftat detta. Riksrevisionen, Skatteverket och Myndigheten för tillväxtanalys tillhör floran av rapportleverantörer som styrker både hur dyrt och ineffektivt ROT-avdraget de facto är för samhället, men också just hur det gynnar främst de rikaste hushållen.

ROT-avdraget har, sen det infördes i sin nuvarande form 2009, kostat skattebetalarna snart absurda 200 miljarder kronor. Men ROT är alltså inte bara dyrt utan även ineffektivt. Skattereduktionen per tillkommande sysselsatt beräknas uppgå till mellan 5,8 och 8,4 miljoner kronor, och om hänsyn tas även till de indirekta effekterna så hamnar summan ändå på mellan 4,8 och 7,1 miljoner per tillkommande sysselsatt (rapport från RUT, dnr 2025:699). Vill man skapa jobb med skattepengar finns det betydligt effektiva vägar att gå.

Enligt bland annat rapporten Skattesystemets utveckling (Skatteverket 2018) är den del av befolkningen som använder ROT-avdraget överrepresenterad bland de med höga inkomster, detsamma ligger systerbidraget RUT. Gemensamt för de båda avdragen är att mycket få hushåll med låga inkomsterna använder dem. Precis som ränteavdragen gynnar dessa båda bidrag mest välbärgade hushåll i storstadens mest välbärgade delar. Även i Riksrevisionens granskningsrapport Svart på vitt – rotavdragets kostnader och effekter (RiR 2023:26) kritiserar rotavdraget. Den övergripande slutsatsen där är att rotavdraget ”inte skapar tillräckligt stora skatteintäkter genom minskat svartarbete och ökat arbetsutbud för att motivera statens kostnader för rotavdrag”.

8.1 Från ett blått till ett grönt avdrag

I år har regeringen höjt reduktionen för ROT ytterligare och kostnaden beräknas hamna på runt 16,4 miljarder kronor. ROT-tjänster som svenska hushåll köper för dessa dryga 16 miljarder kronor är ofta av karaktären ”onödiga köks- och badrumsbyten”. Tjänster som stjälper snarare än hjälper miljön. Vi övriga skattebetalare tvingas alltså att bidra till dessa enskilda villa- eller bostadsrättsägares olika ”marknadsvärdeshöjande åtgärder”, samtidigt som de genomförda rotåtgärderna tär på vår gemensamma miljö och vårt klimat.

Vänsterpartiet anser att gemensamma medel bör gå till sånt som är till nytta för flertalet invånare och för miljön. Vi föreslår därför en reformering av ROT-avdraget. Vårt förslag är att avdraget görs om till ett helt grönt avdrag för fastighetsförbättringsarbeten (s.k. ROT-arbeten), på samma sätt som skattereduktionen för grön teknik. Att tydligt koppla kraven på åtgärder till miljö- och klimatnytta gör avdraget mer relevant för hela samhället, inte bara för enskilda fastighetsägare. Och skulle bygga Sverige starkt och hållbart. Samtidigt skulle det bli ett viktigt incitament för att stimulera privata fastighetsägare att renovera hållbart och klimatsmart.

Redan idag är det ytterst tydligt vilka arbeten skatteverket godtar för ROT-avdrag. I stor utsträckning kan de befintliga, mer generella, reglerna kvarstå som idag medan de mer detaljerade reglerna kring tillåtna åtgärder uppdateras till att enbart gälla tjänster/arbeten som på ett eller annat sätt förbättrar miljö och klimat.

För att illustrera hur ett grönt avdrag kan fungera, i jämförelse med dagens blå avdrag, listar vi nedan några exempel på sådant som idag är tillåtet och som vi menar inte bör kunna vara det framöver, samt exempel på åtgärder som kan klassas som gröna. Detta för att belysa skillnaden mot idag, inte för att visa upp ett färdigt manus för ett framtida grönt ROT-avdrag. En slutlig lista på godkända arbeten måste självklart tas fram av kunniga personer i frågan, på samma detaljerade nivå som gäller idag². Viktigt är dock att man i ett nytt grönt ROT-avdrag prioriterar åtgärder som minskar energiförbrukningen i bostäder samt att återanvändning av byggmaterial och hållbara produkter stimuleras. På så vis kan ett nytt grönt ROT-avdrag bidra till lägre energiförbrukning och en mer cirkulär ekonomi i bygg- och fastighetssektorn.

Några exempel på arbeten som skulle kunna utgå i ett grönt ROT-avdrag:

- Tapetsering
- Byte av dörrlås och dörrhandtag
- Bygga om planlösningen i ett hus
- Göra tillbyggnad av bostadshus, förråd, garage, carport eller gäststuga
- Bygga altan
- Montera markiser och platsbyggda garderober och bokhyllor
- Installera motoriserade mörkläggningsgardiner och centralsugare

²

<https://www.skatteverket.se/foretag/skatterochavdrag/rotochrut/gerarbetetrattillrotavdrag.4.5c1163881590be297b5173bf.html>

- Bygga och reparera en inomhuspool

Exempel på arbeten som skulle kunna ingå i ett grönt rotavdrag:

- Montera bullerglas och isolerglas
- Reparera eller byta ut fönster, golv, fasad och dörrar till mer energivänliga lösningar
- Göra fuktmätningar och energideklarationer
- Mäta radon och asbest
- Modernisera el
- Installation och reparation av laddningspunkt för elfordon, även fristående
- Reparation av system för lagring av egenproducerad elenergi
- Göra markarbeten för olika avloppslösningar

Regeringen bör omgående ska göra om nuvarande ROT-avdrag till ett grönt ROT-avdrag i enighet med Vänsterpartiets förslag. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I Vänsterpartiets budgetmotion (mot. 2025/26:V700) avsätter vi medel för ett grönt ROT-avdrag.

I samband med att ROT-avdraget görs om till ett grönt avdrag enligt ovan förslag bör regeringen införliva avdraget ”Grön teknik” i det nya avdraget, för att förenkla administration såväl som förståelse för avdraget. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

9 Stärk planverktyget

Människors möjligheter att välja hur de vill bo bör stärkas. De regler som styr planering och byggande, främst plan och bygglagen (PBL), ska vara förutsägbara och enhetliga och fylla sitt syfte. De finns till för att skydda människor från dåliga bostadsförhållanden samtidigt som utveckling, kvalitet och långsiktig hållbarhet ska stimuleras.

Det är angeläget att kommunerna genom en aktiv politik bidrar till ett varierat utbud av bostäder och upplåtelseformer. Vänsterpartiet anser därför att kommuner, i syfte att öka möjligheten att se till att de bostäder som byggs både behövs och är efterfrågade av kommuninvånarna, ska ges rätt att föreskriva en viss upplåtelseform i en detaljplan.

Regeringen bör återkomma med förslag till ändring i plan- och bygglagen som gör det möjligt att föreskriva en viss upplåtelseform i detaljplan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör även återkomma med förslag till ändring i plan- och bygglagen som gör det möjligt att föreskriva en viss upplåtelseform i översiktsplaner. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

För att målet om en god bostad till alla ska kunna uppnås behövs en blandad bebyggelse i fler bostadsområden än idag. Då detta tycks svårt att uppnå menar Vänsterpartiet att en tydligare styrning från staten är nödvändig. Grundläggande är att det byggs fler hyresrätter med rimliga hyror, samt att de få hyresrätter med låga hyror som fortfarande finns kvar behålls som hyresrätter. Men den nationella nivån av planering och lagstiftning måste också förbättra förutsättningar för hur de sociala aspekterna av bostadsbeståndet kan hanteras. Regeringen måste därför säkerställa att kommunerna tar sitt ansvar och har en mångfald av upplåtelseformer, bostadsstorlekar och boendekostnader i alla delar av sin kommun. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Den byggda miljön står för en stor del av samhällets miljöpåverkan och energianvändning. För att underlätta den nödvändiga omställningen till ett energisystem baserat på förnybara råvaror, där de nationella miljö kvalitetsmålen nås, behöver den byggda miljöns energianvändning minska. Vänsterpartiet anser att det är angeläget att det redan i detaljplaner går att ställa krav på energieffektivitet, typ av uppvärmning och konstruktion m.m. Det finns redan exempel på kommuner som ofta skriver in den typen av krav i detaljplaner, trots att PBL sätter klara begränsningar där. PBL behöver därför revideras så att det finns möjligheter att ställa denna typ av särkrav (och inte bara gestaltungs krav som i dag) och därmed ökar förutsättningarna för ett mer hållbart byggande som är bättre ur ett energi- och klimatperspektiv.

Regeringen bör återkomma med ett förslag till ändring i plan- och bygglagen som möjliggör att ställa krav på energieffektivitet m.m. i detaljplaner. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

9.1 Markpolitiken – ett viktigt kommunalt verktyg

Kommunerna spelar en viktig roll för att öka bostadsbyggandet, bl.a. då det är de som tar fram detaljplaner för hur områden ska bebyggas. Om fler bostäder ska byggas måste alltså kommunernas planberedskap vara god. Samtidigt måste de ha bra markpolitiska

verktyg för att bygga de bostäder som behövs. Nuvarande verktyg räcker uppenbarligen inte för att uppnå ett högt byggande och de måste därför vässas.

En förutsättning för att genomföra viktiga samhällsbyggnadsåtgärder är att kommunen äger exploaterbar mark. I kommuner som blir beroende av enskilda markägares goda vilja att planlägga, för att därefter bygga, riskerar byggandet bli ojämnt, oberäkneligt och otillräckligt.

Efter att den borgerliga regeringen avskaffade förköpslagen 2010 har kommunernas möjlighet att förvärva attraktiv byggmark minskat. Förköpslagen innebar att en kommun hade förköpsrätt till en fastighet vid en överlåtelse som uppfyllde de kriterier som lagen uppställde. Lagen var ett viktigt redskap för kommunernas fysiska planering och tätbebyggelseutveckling och ett stöd för fler exploateringsavtal.

En ny förköpslag bör införas i syfte att förbättra kommunernas möjligheter att planera för och bygga fler bostäder. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

10 Regionalt perspektiv i planeringen

Ett regionalt planeringsperspektiv är på många platser i landet av stor vikt för att skapa balans i bostadsbyggandet. Regionernas näringslivsutveckling och infrastruktur hänger ofta ihop, och i takt med att arbetsmarknadsregioner utökas och kommunikationer förbättras så följer inte bostadsmarknaden nödvändigtvis kommungränserna. I Stockholmsregionen har det t.ex. visat sig att den generella byggtakten i länets sex rikaste kommuner under flera år varit mycket låg. Dessutom har nybyggnationen till största delen bestått av villor och bostadsrätter. Andelen hyresrätter är försvinnande liten. Danderyd, Täby, Lidingö, Vaxholm, Nacka och Sollentuna hör till de kommuner som inte tar ansvar vare sig för den bostadsbrist som finns bland ungdomar i den egna kommunen eller för den regionala bostadsbrist som omfattar hela länet. Ett liknande mönster finns i Malmö- respektive Göteborgsregionen där välbärgade kommuner främst planerar för och bygger bostäder som endast kan efterfrågas av ett fåtal. Men inte bara i storstadsregionerna, utan även i kommuner med vikande befolkningsunderlag, kan det av olika anledningar vara viktigt att ta hänsyn till ett mellankommunalt eller regionalt perspektiv med avseende på bostadsförsörjningen. Trots detta har Sverige i dag ett mycket decentraliserat planeringssystem som bygger på kommunernas självstyre. Mot bakgrund av detta anser Vänsterpartiet att dagens regionplan i PBL inte är tillräcklig.

I juni 2018 lade S-MP-regeringen fram propositionen En ny regional planering (prop. 2017/18:266), som en följd av Bostadsplaneringskommitténs arbete (SOU 2015:59). Vänsterpartiet välkomnade propositionen men framhöll bl.a. att den regionala planeringen bör ges större möjligheter att påverka kommunernas bostadsbyggande och att regional fysisk planering bör införas i fler län än Stockholms och Skåne län (mot. 2018/19:21). Nu har regional fysisk planering införts även i Hallands län (prop. 2021/22:184) men vi anser inte att detta är tillräckligt.

Bostadsförsörjningen är en regional fråga, och alla kommuner i ett län måste bidra till att bygga bort bostadsbristen. För att få fler kommuner att ta sitt ansvar för bostadsförsörjningen krävs en tydligare statlig och regional styrning. Vänsterpartiet anser därför att det bör införas en regional fysisk planeringsnivå som har en mer styrande och bindande påverkan på den kommunala planläggningen. Den regionala nivån bör kunna styra hur stort antal bostäder varje kommun ska uppföra, antingen själv eller genom en annan markägare eller bostadsexploator.

Vad som ovan anförts om regional fysisk planering bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

11 Ökat byggande på landsbygden

Sverige har stora och växande regionala skillnader, och på landsbygdens bostadsmarknader är svårigheterna helt annorlunda än i städer och tätorter. Hänsyn till skillnaderna måste tas och bostadsbyggandet behöver ges goda förutsättningar även på landsbygden. Här måste staten och kommunerna ta ett bättre ansvar. Människor ska ha både rätten och möjligheten att bo var de själva önskar i Sverige.

För att utveckla en livskraftig landsbygd är tillgång till en attraktiv bostad en viktig faktor. Många landsbygdskommuner uppger dock att finansieringen är ett vanligt hinder för ny- och ombyggnationer. En fastighets pantvärde på landsbygden är ofta lägre än produktionskostnaden, vilket i bankernas kreditprövning innebär en risk. Högre risk för kreditförluster leder till att kraven ökar på låntagaren och till att sämre, eller i värsta fall inga, lånevillkor erbjuds. Varken för köp av en befintlig fastighet eller för ny- eller ombyggnad. Alltför ofta är bankerna inte intresserade av att erbjuda lån på mindre marknader eller så saknar de kunskap om förhållandena på den aktuella orten.

Det är uppenbart att de finansiella förutsättningarna för ny- och ombyggnation av bostäder på landsbygden skiljer sig från tätorterna samt att de måste underlättas. 2018

fick Boverket därför i uppdrag av regeringen att ta fram förslag på åtgärder som kan underlätta finansiering av bostadsbyggande på landsbygden. I slutrapporten (2019:11) föreslog myndigheten att en ny finansieringsmodell för byggande på landsbygden skulle införas. Kostnaden för detta beräknades till ett par miljoner kronor om året. Regeringen har dock fortfarande inte presenterat något förslag i den riktningen.

I syfte att öka byggandet på landsbygden bör regeringen under 2025 införa en ny stödmodell enligt Boverkets förslag. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

11.1 Nedskrivningsreglerna

Parallellt med bostadsbristen finns kommuner där befolkningen minskar. I vissa av dessa har en avveckling av bostäder varit nödvändig vilket fått många negativa konsekvenser, inklusive hårda ekonomiska smällar för de enskilda kommunerna. En samordnad bostadspolitisk strategi för landsbygd och mindre orter är nödvändig för att komma till rätta med problem som specifikt drabbar glest befolkade regioner.

I dessa kommuner leder höga byggpriser till att produktionskostnaderna är högre än det marknadsvärde som ett nytt hus får. På det följer omfattande nedskrivningskrav, vilket påverkar bostadsföretagets ekonomi negativt. Detta är många gånger onödigt då husen byggs för att förvaltas över tid, inte säljas vidare. Problemen med nuvarande nedskrivningsregler berörs i SOU 2017:108. Utredningen är tveksam till om det behövs genomgripande förändringar av regelverket och föreslår i stället en översyn av det s.k. K3-regelverket för att underlätta bostadsfinansiering på svagare marknader och för mindre aktörer (SOU 2017:108, s. 307). Vi anser inte att det är tillräckligt. Vi har tidigare föreslagit att nedskrivningsreglerna ska ändras i syfte att underlätta för byggandet av hyresbostäder i landsbygdskommuner. Vi vidhåller detta.

Nedskrivningsreglerna bör förändras så att fler hyresbostäder byggs i landsbygdskommuner. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

12 Återinför radonstödet

Det är väl känt att inandning av radon utgör en stor hälsorisk. Enligt Strålsäkerhetsmyndigheten är det den näst vanligaste orsaken till lungcancer. Radonstöd har funnits i flera omgångar och har resulterat i att tiotusentals egnahem blivit sanerade.

Stödet kom senast tillbaka 2018 och innebär då att sökande fick 50 procent av saneringskostnaden upp till 25 000 kronor i stöd. I maj 2021 tog pengarna slut, varför stödet alltså ej går att söka hos Boverket längre. Enligt svensk radonförening hann dock runt 4 500 egna hem saneras under dessa tre år. Radonstödet har därmed visat sig vara en billig åtgärd för att åstadkomma en stor och viktig förbättring av folkhälsan.

Vänsterpartiet föreslår att regeringen återinför radonstödet under 2026 och att stödet får en liknande utformning som tidigare. Stödet bör dock utvidgas till att omfatta även flerbostadshus – med i övrigt samma premisser som för småhus.

Regeringen bör under 2026 införa ett radonstöd för såväl småhus som flerbostadshus. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I vår budgetmotion på utgiftsområde 18 (mot. 2025/26:V543) avsätter vi medel för att återinföra radonstödet.

13 Hemlöshet – ovärdigt ett civiliserat samhälle

Hemlöshet är ett av vår tids stora samhällsproblem. Vänsterpartiet har under lång tid varit pådrivande för en ny hemlöshetspolitik då vi med stor oro sett hur fler grupper hamnat i farozonen för hemlöshet som en följd av samhällets ökande klyftor.

Tidigare var hemlöshet något som nästan enkom drabbade samhällets mest socialt utsatta. Så kallad social och akut hemlöshet grundar sig i social problematik som exempelvis missbruk och/eller psykisk ohälsa. Människor i social hemlöshet behöver ofta stöd för att klara av ett eget boende och både politiken och samhället i stort är oftast överens om att den sociala hemlösheten måste mötas med politiska åtgärder och verktyg för att minska denna form av hemlöshet står ofta till kommuners förfogande.

Men bilden av hemlöshet har breddats och betydligt fler drabbas än vad den officiella statistiken visar. Sverige lider av en växande så kallad strukturell hemlöshet, något exempelvis Sveriges stadsmissioner länge har påtalat och med all tydlighet visade i sin hemlöshetsrapport 2024: Den dolda hemlösheten – människorna utanför statistiken.

Det handlar om människor som inte har tillgång till ett tryggt och långsiktigt boende, som inte får den hjälp de har rätt till och behöver från samhället, och som utelämnas i Socialstyrelsens hemlöshetsstatistik. Människor som blivit vräkt, har skulder, är våldsutsatta, får sin livssituation kraftigt förändrad eller som av andra skäl inte har förutsättningar att införskaffa en bostad. Människor i strukturell hemlöshet saknar helt

enkelt en egen bostad för att de inte har ekonomiska förutsättningar att ta sig in på den bostadsmarknad som årtionden av en helt marknadsstyrd bostadspolitik har skapat.

Till skillnad mot de som lever i social och akut hemlöshet behöver de som lever i strukturell hemlöshet oftast inte stöd när de får eget boende. Människor i strukturell hemlöshet saknar egen bostad för att de har bristande kapital, nätverk eller kötid för att ta sig in på den vanliga bostadsmarknaden. Sällan för att de har andra problem. Det handlar om fler och fler ensamstående kvinnor, barnfamiljer, pensionärer och andra lågavlönade som fått det allt svårare att hitta en egen bostad, eller att ha råd att bo kvar i den bostad de har. Det handlar om ekonomi och ett allt mer ojämlikt samhälle.

I ett av världens rikaste länder blir alltså dagligen allt fler hemlösa. Fler och fler vräks från sina hem och fler och fler av dessa är barn (källa: Kronofogden).

För Vänsterpartiet handlar hemlösheten i grunden om bostadspolitik. Nyckeln till att på sikt lösa problemen stavas hyresbostäder med låga hyror och noll marknadshyror. Det gäller för såväl den strukturella som social hemlösheten. För även om kommunerna har verktyg för att klara av den senare typen av hemlöshet i teorin så kräver praktiken fortfarande att det finns tillgängliga bostäder för att lösa akuta situationer.

13.1 Den nationella hemlöshetsstrategin

Den nationella strategin mot hemlöshet antogs 2022 och löper ut 2026. Vi har ännu inte fått några indikationer från regeringen på hur arbetet ska föras vidare och huruvida en ny strategi är att vänta. Vänsterpartiet utgår dock från att regeringen i god tid faktiskt kommer påbörja arbetet med att ta fram en ny nationell strategi mot hemlöshet.

Med tanke på att inga större strukturella reformer genomförts på området efter att den nuvarande nationella strategin mot hemlöshet antogs 2022 anser Vänsterpartiet att det i samband med att en ny strategi tas fram under 2026/2027 måste göras en grundlig utvärdering av den nuvarande strategin. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

13.2 Nationell kartläggning av hemlösheten

Vänsterpartiet efterlyser en tydlig nationell politik mot hemlöshet. Den nationella kartläggning som Socialstyrelsen gör på uppdrag av regeringen är ett viktigt underlag för att nödvändiga insatser mot den social och akuta hemlösheten ska kunna sättas in och för att regeringen ska kunna uppfylla de mål som satts upp i den nationella hemlöshetsstrategin. Den senaste kartläggning presenterade Socialstyrelsen 2024. I den

noteras att hemlösheten sjunkit något men att den ”inte fångar alla personer som är hemlösa” och att omfattningen därför är ”ett absolut minimum”. Man betonar bl.a. att många har svårt att få eget boende: ”det är brist på hyreslägenheter, långa kötider, vissa saknar stabil inkomst, har kanske skulder eller betalningsanmärkningar och för att kraven på en ny hyresgäst är höga”. Det är bra Socialstyrelsen uppmärksammar detta. För precis som bland annat Sveriges stadsmissioner har Vänsterpartiet i flera år påtalat dels att Socialstyrelsens definitioner av hemlöshetssituationer är för snäva och dels att kartläggning måste genomföras oftare än vart sjätte år.

De många bostadslösa hushåll som faller utanför de snäva definitionerna av hemlöshet, men som ändå helt saknar tillgång till ett tryggt och långsiktigt hem, saknar ofta kontakt med socialtjänsten och hamnar i en limbo av otrygga och tillfälliga bostadslösningar där ingen lösning eller hjälp står att finna. Även resultaten av Socialstyrelsens kartläggning pekar på att socialtjänsten runt om i Sverige främst arbetar med personer i hemlöshet som har omfattande sociala problem och i mindre utsträckning med personer som lever i hemlöshet av strukturella orsaker. Alla dessa människor faller utanför statistiken varför bilden av hemlösheten i den nationella kartläggningen blir både förenklad och falsk.

I kartläggningen framgår exempelvis att minst 9 400 barn är berörda av hemlöshet, men dessa är sannolikt bara toppen av ett isberg eftersom många barn alltså inte inkluderas i statistiken. Detta är självklart mycket allvarligt och om vi ska lösa problemen måste vi också ha en sann bild av problemen. Socialstyrelsens definitioner av hemlöshet måste därför breddas, så att även människor med osäkra boendeförhållanden som idag inte får stöd av socialtjänsten inkluderas.

Regeringen bör ge Socialstyrelsen ett löpande uppdrag att genomföra en nationell kartläggning av hemlösheten en gång per mandatperiod. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I uppdraget att genomföra kartläggningen ska framgå att definitionerna av hemlöshet ska breddas för att även människor med osäkra boendeförhållanden som i dag inte får stöd av socialtjänsten ska inkluderas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Socialstyrelsens kartläggning av hemlösheten ska vidare genomföras på ett sätt som tar hänsyn till en större del av mandatperioden, inte bara en enskild mätvecka. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Slutligen bör regeringen ge Socialstyrelsen i uppdrag att stödja kommuner att göra egna uppföljningar mellan de nationella kartläggningarna. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

13.3 Ett tryggare samhälle för framtidens invånare

Hemlösa lever i extrem utsatthet. Utan bostad är det svårt att få arbete och nästan lika svårt är det att behålla ett jobb för den som faktiskt har ett. När det gäller framtidens invånare, våra barn, finns det absolut inget som rättfärdigar att de tillåts att falla igenom samhällets skyddsnät och hamna i hemlöshet. Sverige har råd att ta hand om alla som lever i vårt land, inte minst alla barn. Det handlar enbart om vilja.

13.3.1 Inget barn ska vräkas

Med utgångspunkt i barnkonventionen måste målet vara att inget barn i vårt land ska vräkas. Samhället har ett ansvar att säkerställa att barn växer upp under trygga förhållanden och det ligger ett långtgående ansvar hos bland annat socialtjänsten att förhindra att de blir hemlösa. Men som verkligheten ser ut så går Sverige i rakt motsatt riktning. Antalet barn som vräks från sina hem ökar årligen och har gjort så sen 2018 (källa: Kronofogden). Dessutom har vi en regering som genom sin proposition Åtgärder för tryggare bostadsområden (prop. 2023/24:112) aktivt arbetar för att öka antalet barnvräkningar än mer. Trots mycket hård kritik från en lång rad tunga remissinstanser och en stor mängd experter valde regeringen att driva igenom en lagändring som istället för att stärka och trygga bostadsområden istället med största sannolikhet kommer leda till att oskyldiga barn kommer vräkas och sannolikt också till att fler riskerar hamna i kriminalitet som en följd därav. Regeringens förslag kommer i realiteten bara drabba familjer som redan i dag är hårt drabbade och det är ytterst beklagligt att regeringen inte tog all den befogade oron på allvar.

Med anledning av lagändringarna som följde på prop. 2023/24:112 vill Vänsterpartiet att regeringen omgående ser över lagstiftningen så att en hyresvärd aldrig ska kunna vräka ett hushåll som inkluderar minderåriga utan att först uppmana hyresgästen till rättelse samt ha underrättat socialtjänsten. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vänsterpartiet vill se en nolltolerans för barnvräkningar. Inget barn ska bli hemlöst i Sverige. För att uppnå detta behöver en strategi utvecklas som omfattar såväl bostadspolitik som socialpolitik. En konkret handlingsplan på hur relevanta aktörer kan

förbättra sina insatser för att förhindra att barn vräks behövs. I det vräkningsförebyggande arbetet bör det alltid vara obligatoriskt med samverkan mellan hyresvärd, Kronofogden och socialtjänsten i fall då barn är inblandade.

Regeringen bör utveckla en strategi som omfattar såväl bostadspolitik som socialpolitik och som inkluderar en konkret handlingsplan på hur relevanta aktörer kan förbättra sina insatser för att förhindra att barn vräks. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör utvidga Kronofogdens befogenheter i det vräkningsförebyggande arbete genom att göra det obligatoriskt med samverkan mellan hyresvärd, Kronofogden och socialtjänsten i de fall då barn är inblandade. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vräkningar beror nästan helt uteslutande på svag ekonomi. För att minska antalet vräkningar av barn bör regeringen utreda hur de kommunala hyresgarantierna kan omfatta fler och specifikt fånga upp ekonomiskt svaga barnfamiljer. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

13.4 Bostad Först

För att förhindra att människor hamna i hemlöshet krävs verktyg för kommuner och stat för att dels förebygga hemlöshet, dels bekämpa den som redan är ett faktum. Om den växande strukturella hemlösheten ska pressas tillbaka är t.ex. en viktig åtgärd införandet av en ny bostadsförsörjningslag som slår fast statens och kommunernas gemensamma ansvar.

På individuell nivå ska stödet en person får inte vara beroende av vilken kommun hen råkar vara skriven i. Kommunerna måste arbeta mer konsekvent med vräkningsförebyggande åtgärder som sätts in i ett tidigt skede för att göra störst nytta. I detta är grundläggande att den evidensbaserade Bostad Först-modellen erbjuds i hela landet. Metoden går ut på att en egen bostad är vad de hemlösa som även lider av andra problem behöver för att kunna ta itu med sin situation. Metoden bygger på FN:s konvention om allas rätt till en bostad. I stället för att en person först på egen hand förväntas övervinna missbruk, psykisk ohälsa och/eller fattigdom för att kvalificera sig som hyresgäst, börjar man med att erbjuda det mest grundläggande, ett eget hem. Efter det får personen stöd, behandling och hjälp utifrån vad individen behöver och önskar. Bostad först riktar sig alltså till de hemlösa som tillhör den mest socialt utsatta gruppen och metoden har haft stor framgång i flera länder.

Bostad Först-modellen har ett angreppssätt som stämmer väl in på Vänsterpartiets politik i frågan eftersom metoden handlar om att stärka rätten till en egen bostad för hemlösa och inte minst om att skapa en samsyn om bostadens betydelse.

Vänsterpartiet har i flera år drivit att regeringen bör arbeta för att fler kommuner ska införa metoden och vi är därför positivt inställda till att metoden är en del av den nationella strategin. Den ekonomiska satsning som tillförts kommunerna för ändamålet är dock otillräcklig.

Behovet är stort av fortsatta förebyggande insatser som säkerställer att personer inte hamnar i hemlöshet till att börja med, och mer specifikt är behovet av utbyggnad av Bostad Först. Vänsterpartiet anser att det fortfarande är för få kommuner som använder metoden och regeringen bör därför vidta åtgärder för att modellen Bostad först ska bli nationell norm och implementeras i hela Sverige. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

13.5 Allmännyttan – en nyckelroll i kampen mot hemlöshet

Som tidigare nämnts menar Vänsterpartiet att det är avgörande att det byggs bostäder som människor har råd att bo i om vi ska utrota hemlösheten. En stark allmännytta har en nyckelroll i den kampen. Allmännyttan är ett av de främsta verktyg som en kommun har för att stävja hemlöshet och föra en social bostadspolitik. Som ett viktigt led i kampen mot hemlösheten måste det därför omgående bli ett stopp för utförsäljningar av allmännyttan. Dessa försäljningar har varit förödande för bostadssituationen och hemlöshetsproblematiken i Sverige i dag. I Vänsterpartiets motion Hyresrätt och allmännytta (mot. V541) lägger vi fram en rad förslag som skulle kunna stoppa fortsatta vidlyftiga utförsäljningar av allmännyttiga bostadsbolag. I samma motion föreslår vi även att regeringen ska återkomma med ett lagförslag som hindrar såväl allmännyttiga som privata bostadsbolag från att ställa orimliga krav vid tecknande av nya hyreskontrakt, då sådana krav är en stor orsak till att många människor utesluts från möjligheten att få ett eget förstahandskontrakt.

Nooshi Dadgostar (V)

Andrea Andersson Tay (V)

Samuel Gonzalez Westling (V)

Tony Haddou (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Andreas Lennkvist Manriquez (V)

Isabell Mixter (V)

Malcolm Momodou Jallow (V)

Vasiliki Tsouplaki (V)